

Slaapplaatsen van Boerenzwaluwen

BEN VAN DEN BRINK

Bewondering voor zwaluwen en nieuwsgierigheid naar hun doen en laten, hebben er toe geleid dat mijn ringwerk zich meer en meer toelegde op onderzoek aan Boerenzwaluwen. De broedbiologie van deze soort is al uitvoerig onderzocht, onder andere door Loske in Duitsland, Vansteenwegen in België, Möller in Denemarken en Jarry in Frankrijk. Mijn onderzoek richt zich vooral op de relatie van de Boerenzwaluwen met hun slaapplaatsen.

Boerenzwaluwen slapen bij voorkeur in rietvelden langs rivieren en meren. Zo bevindt zich ieder jaar een gemeenschappelijke slaapplaats bij Elburg, waar ik mijn ringwerk verricht. Door veel nestjongen te ringen en veel zwaluwen te vangen op de gemeenschappelijke slaapplaats probeer ik een beeld te krijgen van de omzwervingen van de jonge vogels in hun eerste zomer. Op de slaapplaats krijg ik door mijzelf geringde nestjongen in handen, waardoor een beeld ontstaat van de actieradius en de verblijfsduur van de eerstejaars vogels. Ook plaatsrouw in volgende jaren kan zo worden vastgesteld.

Het globale beeld is dat de jongen tot in september in een straal van 30-50 km van de geboorteplaats rondzwerfen. In die tijd kunnen ze van verschillende slaapplaatsen gebruik maken. Ook kunnen ze terugkeren naar hun geboorteplek. In deze periode wordt waarschijnlijk ingeprent waar ze het volgende jaar zullen gaan broeden. Doorgaans is dat niet ver van hun geboorteplaats. Overjarige vogels en nestjongen van voorgaande jaren worden ook op de slaapplaatsen teruggevangen, wat de plaatsrouw van deze soort bevestigt.

Door contact met de Duitse bioloog Karl Heinz Loske werden plannen gemaakt om in Afrika Boerenzwaluwen te onderzoeken. Bij dit onderzoek zou het ringwerk een belangrijke plaats innemen en zou getracht worden antwoord te vinden op vragen over overlevingsstrategie, rui en herkomst. Dit resulteerde in een tweetal oriënterende reizen: in januari 1988 naar Botswana en in januari 1989 naar Namibië.

In Botswana vonden wij enkele gigantische zwaluwslaapplaatsen. In de omgeving van Maun, bij de Okavango-delta, hebben wij bijna 4000 zwaluwen gevangen, geringd en een deel ervan onderzocht. Er werden veel biometrische gegevens verzameld, waaronder ruigegevens. Het gewicht van de vogels lag rond een normaal gemiddelde van 18-20 gram. De rui was omstreeks midden januari gevorderd tot halverwege de slagpenrui (gemiddelde ruiscoring hand- en armpennen tussen 40 en 50). Helaas troffen wij er geen enkel geringd exemplaar aan. Er werden echter wel drie zwaluwen in volgende zomers uit de broedgebieden teruggemeld: één uit Spanje en twee uit de voormalige DDR.

Namibië bleek als overwinteringsgebied voor de Boerenzwaluw van weinig belang te zijn. Wij vonden daar

slechts kleine aantallen. Slechts in het uiterste noorden, bij de Angolese grens, troffen wij er meer aan. Helaas waren deze door de ongunstige plaatselijke omstandigheden moeilijk te vangen. In oktober/november en in maart is Namibië wel een belangrijk doortrekgebied naar en vanuit Zuid-Afrika. Het gaat hier vooral om Boerenzwaluwen van de Britse eilanden. Onder de door ons gevangen vogels bevond zich een zwaluw met een Engelse ring. Het bleek een in Ierland geringde vogel te zijn, de eerste terugmelding van een Ierse Boerenzwaluw in dat land.

Verrassend was de vangst van allerlei rietvogels. Door in het riet te vangen konden als bijvangst diverse Europese soorten worden geringd, zoals Rietzanger, Kleine Karekiet en Grote Karekiet. Er waren uit Namibië een tiental vondsten en vangsten van Europese Kleine Karekieten bekend. Tijdens ons verblijf vingen wij in Botswana zeven en in Namibië elf Kleine Karekieten! Tot nu toe werd gedacht dat deze soort niet zo ver zuidelijk in Afrika overwinterde (van den Brink B & Loske K. H. *Botswana and Namibië as regular wintering quarters for European Reed Warblers? Ostrich* 93).

Daar de situatie in Botswana gunstig was (veel zwaluwen, goede vangst- en onderzoeksmogelijkheden) is nu vergunning aangevraagd om in drie opeenvolgende jaren gedurende de maand januari aldaar onderzoek te doen. Wellicht kunnen daarna vragen worden beantwoord als:

- Is er plaatsrouw aan de slaapplaatsen?
 - Is er plaatstroe aan de slaapplaatsen?
 - Is er gewichtstoe- of afname gedurende de ruiperiode?
 - Wat is het voedsel van de zwaluwen in Afrika?
 - Wat is de herkomst van de in Botswana overwinterende Boerenzwaluwen?
 - Waar overwinteren de Nederlandse Boerenzwaluwen?
- Misschien kunnen wij ook meer te weten komen over eventuele voedselconcurrentie met Afrikaanse soorten. Tijdens de genoemde reizen is hiervan echter niets gebleken. Ook op de slaapplaatsen voegen zich geen andere soorten bij de zwermen Boerenzwaluwen. Kennelijk vermengen de Europese vogels zich niet met andere soorten.

Ook al is de Boerenzwaluw (nog) een algemene broedvogel, er zijn nog veel vragen te beantwoorden. Onderzoek in Afrika kan bij de beantwoording een belangrijke rol spelen, niet alleen vanwege de geringe feitenkennis van onze vogels daar, maar ook vanwege het hoge rendement van terugmeldingen in Europa. Het onderzoek aan Boerenzwaluwen zal de komende jaren vooral in Afrika moeten plaatsvinden. De dreigende, gigantische veranderingen in veel Afrikaanse gebieden (vooral in de wetlands) zijn ook bedreigingen voor onze vogels. Het aantonen van het belang van deze gebieden en het streven naar de bescherming hiervan, is ook in het belang van onze vogels. Tijd is daarbij, evenals inzet, niet de beperkende factor, geld echter wel.

Ben van den Brink, Zomerdijk 86, 8079 TL Noordeinde